

„Učitel se má dětem postavit do služby.“ O ředitelství, krizi i ryzím dětství s Janem Vodou

Do školství vstoupil jako jeden z nejmladších učitelů, o pár let později se stal jedním z nejmladších ředitelů. Jan Voda, dnes ředitel základní školy FOSTRA Elementary, v rozhovoru s mimořádnou otevřeností mluví o tom, co se za téměř třicet let v praxi naučil – o naléhavosti učitelského poslání, nutnosti dobře „prožít“ každou hodinu i o tom, že největším úkolem školy je děti chránit, inspirovat a připravit je na svět. Mluví ale i o pochybách, o krizích, o tom, co by dnes řekl svému mladšímu já. Celým rozhovorem

prostupuje hluboké přesvědčení, že učitelství je služba a především viditelná láska k dětem, která Jana Vodu provází po celou jeho profesní dráhu. Právě takové osobnosti dnes školství potřebuje.

?) Napadlo mě, že se s vámi poradím, v jakém duchu dnešní rozhovor povedeme. Už zhruba 14 let jste pravidelným autorem redakce Řízení školy, přispěl jste za tu dobu více než 100 texty. Je vlastně ještě nějaké téma, o němž jste nepsal?

Myslím si, že to, co teď mohu nabídnout, jsou příběhy. Příběhy o mém současném i minulém já. O tom, co jsem na začátku nevěděl a teď už možná tuším. Určitá rekapitulace mnohaleté praxe. Člověk zraje, nabírá zkušenosti, se vši pokorou, samozřejmě. Možná že pro mě bude tento rozhovor i trošku terapeutický. Vnímám důležitost včasné reflexe, protože z té se pak můžeme sami ještě poučit a chytit to třeba za jiný konec. Dokud je čas. To je pro mě téma.

?) A propisuje se nějak toto téma do vašeho pracovního života?

Přemýšlím nad každou hodinou, kterou s dětmi ve škole strávím. Život žáků jde jenom dopředu a to, co proteče mezi prsty v daný přítomný okamžik, co na hodině nestihnu nebo nezvládnou, to už se nedá vzít zpět. Pokud si tuto naléhavost neuvědomíme a nevyužijeme příležitost, kterou máme, tak je to velké plýtvání.

?) Kdy jste takovou naléhavost začal vnímat?

Je to pár let, možná tři čtyři roky. Asi jsem si prožil nějakou tu krizi středního věku. Změnil jsem zaměstnání, cítil jsem, že musím udělat tlustou čáru za první polovinou života.

Dlouhou dobu jsem to reflektoval a došel k přesvědčení, o kterém jsem před chvílí mluvil. Všichni máme zodpovědnost za to, aby náš život k něčemu byl, aby za něco stál. Aby byl naplněný, nepromarněný. I proto píšu – články, knihy... Třeba to někomu pomůže neztrácet čas prošlapáváním slepých uliček. Samozřejmě jsem si vědom, že je nutno si spoustu věcí prožít, že zdaleka ne vše je přenositelné. Moc bych si přál, aby mé texty padly u čtenářů na úrodnou půdu. Aby jim ušetřily čas, který by věnovali něčemu jinému, a aby se tím svět posouval dopředu. Možná je v tom přílišný patos, ale myslím to úplně vážně. Takhle to cítím.

?) A co je z vašeho pohledu hlavním úkolem učitele?

Zajistit, že se děti ve škole budou cítit dobře. Více než kdy jindy potřebují školu nejen jako místo učení, ale také jako bezpečný prostor pro osobnostní růst, sociální vazby a podporu. Musí zažívat, že ve škole je svět stále ještě v pořádku. Důraz na gramotnosti, práci se zdroji a schopnost analyzovat a aplikovat.

?) Co konkrétního může pedagogický sbor udělat pro to, aby škola nebyla jen místem výuky, ale i oním bezpečným prostorem pro osobnostní růst dětí?

Učitelé by se měli přestat dominantně soustředit na výuku a více se zaměřovat na wellbeing; děti se dnes prakticky všechno naučí bez nich, ale potřebují podporu při svém vývoji. Například v USA existuje iniciativa, kdy se děti učí

ROZHOVOR

jen dvě hodiny denně – a stačí jim to; vznikly zde dokonce školy, kde děti vůbec „do školy“ chodit nemusejí. Společně bychom měli vytvořit respektující a podpůrnou atmosféru, sdílet společnou filozofii vzdělávání a osobnostního rozvoje, podporovat autonomii dětí – mít možnost podílet se na rozhodování o školním životě.

?) Jaké vlastnosti považujete za klíčové pro učitele, aby nejen vzdělával, ale také motivoval a podporoval individuální rozvoj žáků?

Pro mě je nejdůležitější asi to, aby byl inspirující osobnost. Věřím, že i nejmenší děti se vlastně učí spontánně, úplně samy a často potřebují učitele „jen“ k tomu, aby jim malinko ukazoval cestu, trochu naznačil, kam jít, ale pak už je každý z nás schopen se po dané cestě vydat sám. Dobrý učitel by měl vést žáky přes rozbourané vody současného světa, probouzet představivost a touhu prozkoumat, co je za horizontem, učit je přijímat výzvy a prát se s překážkami.

?) V úvodu jste zmínil, že existuje určité vaše minulé a současné já. Kdybyste se mohl vrátit v čase a dát radu svému já na začátku učitelské kariéry, jak by zněla?

Nebýt horká hlava. Vzpomínám si na začátek své učitelské praxe, kdy jsme se žáky jeli na školu v přírodě a na jeden večer jsme se s majitelem chaty domluvili, že nám pomůže pro děti uspořádat diskotéku. Během ní se chatař přiočil a trval na tom, že se bude pokračovat, i když jsem vyhlásil večerku. Tenkrát jsem to zbytečně vyhrotil, křičeli jsme na sebe, vznikl konflikt, z kterého byly děti vystrašené, a celé to vlastně bylo úplně zbytečné. Dnes, téměř po 30 letech, bych si dal pozor na to, abych to vyřešil bez skandálu. Třeba bych žáky postupně odvedl, obešel je po jednom a domluvil se s nimi. Další rada mému mladšímu já by byla – důležité je neustále se učit, přizpůsobovat a reflektovat. Žádná hodina nebude stoprocentní, ale pokud jdeš do třídy s opravdovým zájmem o děti, jsi na správné cestě. Budeš dělat chyby. Budou dny, kdy se ti nebude dařit. A to je v pořádku. Učení je proces i pro učitele. Dej si čas a prostor na růst. Bude to náročné, ale bude to stát za to.

?) Někde jste uvedl, že učitelství vnímáte jako službu. Můžete to rozvést?

Myslím si, že učitel se má dětem postavit do služby. Má si uvědomit: Teď jsem tady proto, abych se o dítě dobře postaral. Je to moje povinnost a odpovědnost. Osud svedl mou cestu s cestou žáků a já tu už nejsem jen za sebe, ale i za tyto děti. Všichni jsme to poznali v okamžiku, kdy se nám narodilo vlastní dítě, najednou už nejde o nás, ale především o něj.

Jako učitel podle mého názoru přijímáte v podstatě do širší rodiny i své žáky. Bohužel se ve školství stále setkávám s tím, že u některých kolegů vidím lhostejnost. Nevnímají, že mají vůči dětem závazek, je jim jedno, co se ve škole děje.

?) Předpokládám správně, že se na přijímacích pohovorech s uchazeči o zaměstnání ve vaší škole o těchto věcech bavíte?

Samozřejmě se snažím zjistit, jak to daný člověk má. Zda je pro něj učitelství zaměstnání, nebo poslání. Učitelství je pro sociální, pomáhající profesí, takže ten, kdo ho dělá opravdu rád, a ne proto, že na něj nic jiného nezbylo, víceméně podobnou vnitřní motivaci má.

Kdysi jsem právě pro Řízení školy dělal rešerši, kdo vyhrává ceny Global Teacher Prize na mezinárodní úrovni. Jedná se výhradně o obrovské altruisty. Lidi, kteří chápou, že jejich profesní život je o nabízení pomoci druhým. Není to od-do, ale závazek na celý život. Když mi dítě zavolá v neděli večer, neřeknu mu: „Vyřešíme to v pondělí.“

?) Proč jste si vybral vyučovat na prvním stupni?

Podle mě je věk šest až deset let ryzí. Děti jsou extrémně pozitivní, otevřené světu, nejděťštější v tom nejlepším slova smyslu. Fascinuje mě jejich údiv nad světem, fantazie, sebedůvěra, očekávání všeho nejlepšího. A když se vrátím k jedné z předchozích otázek, dalším důležitým úkolem učitele je ochránit právě toto bezelstné dětství s rozzářenými očima co nejdéle. Neříkám, abychom děti drželi pod skleněným poklopem, ale abychom je upevňovali ve víře, že svět je dobrý, čeká na ně a má jim co nabídnout. Jak děti stárnou, vnější svět na ně samozřejmě doléhá a dětství se krátí. Ze současných výzkumů vyplývá, že mezi mládeží je zhruba 30 % dětí, které prožívají úzkost. Láme se to podle mě někde od druhého stupně, čím víc proto děti ukotvíme na tom prvním, tím déle pak mohou čerpat víru, optimismus, jistotu a sebedůvěru ve vyšším věku.

?) V čem vidíte největší změny v potřebách dnešních žáků ve srovnání s předchozími generacemi?

Na rozdíl od minulých generací, které se musely učit informace hledat, se dnešní žáci musí učit informace třídit, vyhodnocovat a kriticky posuzovat. Rychlé střídání podnětů a neustálý přístup k zábavě na jedno kliknutí – snížená schopnost soustředění. Děti dnes více než kdy dřív potřebují vědět, proč se něco učí a jak to souvisí s jejich životem. Žijeme ale v úžasné době na relativně správném místě. Česko je pořád bezpečná země, životní úroveň je vysoká – samozřejmě,

mohlo by to být lepší, desítky let socialismu naši zemi poškodily, ale tato doba je úžasná, technologie, zdravotnictví... Myslím si, že jsme došli nejdál, kam jsme mohli, a rád žiju teď a tady.

?) Zmiňujete moderní technologie, které jsou stále častější součástí výuky. Jak by s nimi podle vás měli učitelé pracovat, aby byly skutečně přínosné?

Nezakazovat, ale učit žáky je smysluplně využívat. Technologie by měly podporovat aktivní zapojení dětí, například pomocí interaktivních simulací, tvořivých aplikací nebo gamifikace, a pomáhat přizpůsobit výuku individuálním potřebám žáků.

?) A co děti se speciálními vzdělávacími potřebami? Jak je mohou učitelé podpořit, aby naplno rozvinuly svůj potenciál?

Uvědomit si, že všechny děti jsou „speciální“, každý je (slovy matky Forresta Gump) „jiný“. Nečekat na diagnózu, u

každého vnímat jeho jedinečnost a tu rozvíjet. K tomu musí škola dávat prostor tím, že rozšíří svoji vzdělávací nabídku a důležitými se stanou i „výchovné“ předměty.

?) Dovolte mi ještě poslední otázku. Jakou roli by měl hrát školní prospěch při celkovém hodnocení úspěšnosti žáka?

Četné příklady ukázaly, že školní prospěch není prediktorem úspěchu v životě – naopak. Albert Einstein měl údajně potíže ve škole, jeho učitelé si mysleli, že není nadaný. Byl poměrně vzpurný vůči autoritám a nezapadal do rigidního školního systému. Přesto se stal jedním z nejvýznamnějších vědců historie. Thomasi Edisonovi učitelé v dětství řekli, že je „příliš hloupý na učení“, a jeho matka ho nakonec učila doma. Steve Jobs i Bill Gates zanechali školy. Tyto příběhy nám připomínají, že skutečný potenciál dítěte nelze měřit známkami ani konformitou. Každé dítě má svou vlastní cestu a tempo – a někdy právě ti, kteří se vymykají, mohou svět posunout nejdál. Naší rolí jako dospělých není je vtěsnat do šablon, ale pomoci jim najít jejich jedinečné místo ve světě.

Rozhovor vedla Mgr. Michaela Váchová, odborná editorka Učitelského měsíčníku

Tomáš Chrobák: Adaptivní a hravý Eduten mění přístup k výuce matematiky

Finské školství je dlouhodobě inspirací pro mnohé země, včetně České republiky. Jeho důraz na smysluplnost, pohodu ve výuce i využívání digitálních nástrojů zcela bez stresu přináší výsledky, o kterých se často mluví s obdivem. Jedním z nástrojů, který právě z Finska přichází a získává si pozornost i v Česku, je platforma Eduten – digitální prostředí pro výuku matematiky, jež klade důraz na radost z učení, adaptivní přístup a chytrou práci s daty. Mezi první, kteří se této platformě u nás začali věnovat systematicky, patří pedagog, didaktik i laureát Global Teacher Prize Tomáš Chrobák. A právě jeho jsme oslovili, abychom se dozvěděli více. Co Eduten umí, proč má smysl se o něj zajímat a jaké výzvy i příležitosti jeho zavádění do českých škol přináší?